

## SKÖTSELPLAN FÖR DET PLANERADE NATURRESERVATET HÖJENTORP-DROTTNINGKULLEN

Föreliggande skötselplan är utarbetad på grundval av den naturvårdsinventering, som länsstyrelsens naturvårdsenhet utförde i Valleområdet somrarna 1970-71. Planen består av fyra delar, nämligen en allmän del (I), en skötseldel (II), en del som behandlar friluftsanordningar (III) samt en del som behandlar ansvarsfördelning (IV). I bilaga har angivits markägare, prioritering av åtgärder m.m. Planen skall gälla i högst 10 år och vid uppkommande behov revideras.

### I. ALLMÄN BESKRIVNING

#### A. Data

Areal: 900 ha, därav sjöareal 280 ha.  
Kommun: Skara.  
Läge: Eggby, Varnhems, Norra Lundby och Skärvs socknar, 10 km öster om Skara.

Syfte: Att för framtiden bevara ett tilltalande landskapsparti med intressanta landformer och värdefulla landskapselement sammanhörande med det äldre kulturlandskapet samt bereda allmänheten möjlighet till friluftsliv i detsamma.

#### B. Naturförhållanden

Området, som utbreder sig mellan Eggby i norr och riksväg 49 i söder, utgörs av ett omväxlande landskap med bruten topografi och talrika sjöar. Särskilt kuperade är de nordöstra delarna, som uppvisar Valleområdets bäst utbildade kamelandskap med ett virrvarr av markanta åsryggar och kullar åtskilda av mer eller mindre djupa depressioner, vilka intas av torvmarker eller småsjöar. Även längre västerut förekommer en hel del topografiskt framträdande isälvsbildningar. Dessa åtskiljs här vanligen av mer vidsträckta, flackare partier, där torvmarker intar betydande arealer. I denna del förekommer även flertalet av områdets större sjöar, såsom Eggbysjön, Skärvalången, Ormsjön, Vagnsjön, Måsjön, Gårdssjön och Tåsjön. Sjöarna uppvisar vanligen hög kalkhalt, som yttrar sig i nedsatt siktdjup, utfällning av kalkslam samt en för landet ovanligt rik påväxt av krustartade kalkalger. Sjöarnas högre vegetation har en klart eutrof karaktär.

Området intas till övervägande delen av ett relativt välbevarat och ur naturvårdssynpunkt värdefullt kulturlandskap, som genom den varierande topografin, det näringsrika underlaget samt människans påverkan uppvisar en rikt differentierad vegetation med många intressanta inslag. På ryggarna och kullarna växlar vanligen öppna naturliga betesmarker av torrängskaraktär med mer sluten ädellövskog av ängs- eller lundskaraktär. De lägre partierna domineras av en relativt trivial sumpskog av al eller björk, vilken stundom övergår i mindre myrmarker. Dessa uppvisar en starkt skiftande vegetation alltifrån artfattiga tallmossar eller fattigkärr till extremrikkär med en stor växtrikedom. Ställvis intar åkermark betydande arealer, och lokalt finns även inslag av nästan ren barrskog.

## II. MARK- OCH VEGETATIONSVÅRD

### A. Allmän målsättning

Den allmänna målsättningen för det planerade reservatets skötsel skall vara att skydda landformerna samt skydda och bevara kulturlandskapet, i första hand genom fortsatt traditionell skötsel. I några obetydliga delar, som på grund av utebliven hävd under senare år ändrat karaktär, skall genom lämpliga åtgärder det tidigare kulturlandskapet återskapas. I de rena barrskogsområdena ställer det sig relativt svårt att nu genomföra en restaurering. I dessa delar bör därför tills vidare största möjliga lövinslag i barrskogen eftersträvas.

### B. Principer för disposition av mark

Det planerade naturreservatet kan med tanke på markutnyttjandet uppdelas i åker, betesmark, lövskog, barrskog och övrig mark (tomt, sjö m.m. ). Fördelningen mellan dessa framgår av detaljbeskrivningarna (se II:D).

Nuvarande markanvändning skall i huvudsak bevaras, men en viss förskjutning mot större betes- och lövskogsareal skall ske i första hand på barrskogens bekostnad. Åkermarken kan alternativt även utnyttjas som betesmark.

### C. Åtgärder av allmän karaktär

Skötseln skall ske på ett sådant sätt att skador på mark och växtlighet i största möjliga utsträckning undviks och reservatets syfte ej motverkas. Särskild hänsyn skall tas till områden med rik eller värdefull vegetation samt till områden, som är särskilt tilltalande eller besökta av allmänheten.

Vid ingrepp i träd- och buskskikt bör välformade och ädla lövträd och förhållandevis ovanliga buskar gynnas och dessutom bör hänsyn tas till hålbbyggande fåglar och annat vilt genom att kvarlämna ihåliga träd, fruktbärande träd och buskar samt i mindre känsliga lägen även skyddande buskage. Särskild omsorg bör ägnas skogsbrynen, som ej bör göras för skarpa.

Utfodring av vilt bör kunna ske på några platser inom det planerade naturreservatet. Vid lokalisering av utfodringsplats bör naturvårdssynpunkter beaktas.

Till grund för skötselåtgärder inom känsliga delar, t.ex. Höjentorp, Drottningkullen och Skarke, bör ligga en detaljerad arbetsplan, upprättad efter samråd med skötselrådet.

Befintliga fornlämningar skall skötas efter antikvariska synpunkter.

De allmänna skötselåtgärderna skall anpassas till det mål, som uppställts för de olika skötselområdena (se II:D), samt skall i tillämpliga delar ligga till grund för skötseln.

### Åkermark

Engångsåtgärder:

- 1) På eller i anslutning till åkerrenar, rösen och stengärdesgårdar borttas gran och frihugges enstaka lövträd och buskage. Enstaka välformade, äldre barrträd med positiv inverkan på landskapsbilden kan sparas.
- 2) På eller i anslutning till åkerrenar, rösen och stengärdesgårdar bortröjs inte önskvärda småplantor och skott av träd och buskar. Rönjningen skall ske på ett sådant sätt att en naturlig, successiv självföryngring av lövträd och buskar kan ske efter behov.
- 3) Hyggesavfall samt nedfallna träd och grenar ihopsamlas och bränns eller avlägsnas på annat sätt.

Underhållsåtgärder:

- 1) Normalt åkerbruk bedrivs. Åkermarken kan alternativt utnyttjas som öppen betesmark.
- 2) På eller i anslutning till åkerrenar, rösen och stengärdesgårdar borttröjs inte önskvärda småplantor och skott av träd och buskar. Røjningen skall ske på ett sådant sätt att en naturlig, successiv självföryngring av lövträd och buskar kan ske efter behov.
- 3) Hyggesavfall samt nedfallna träd och grenar ihopsamlas och bränns eller avlägsnas på annat sätt.
- 4) Stengärdesgårdar och odlingsrösen underhålls.

### Betesmark

#### Engångsåtgärder:

- 1) Stängsel uppsätts vid behov.
- 2) Stängselgenomgångar anordnas i lämplig omfattning.
- 3) Gran borttas. Enstaka välformade, äldre barrträd med positiv inverkan på landskapsbilden kan sparas.
- 4) Inte önskvärda småplantor och skott av träd och buskar borttröjs.
- 5) Hyggesavfall samt nedfallna träd och grenar ihopsamlas och bränns eller avlägsnas på annat sätt,

#### Underhållsåtgärder:

- 1) Betning skall ske årligen och i sådan omfattning som från tid till annan kan anses erforderlig för bevarande av områdets naturvärde,
- 2) Stängsel och stängselgenomgångar underhålls.
- 3) Inte önskvärda småplantor och skott av träd och buskar borttröjs. t ex uppkommande gran.
- 4) Rator slås med lie eller maskin.
- 5) Hyggesavfall samt nedfallna träd och grenar ihopsamlas och bränns eller avlägsnas på annat sätt.
- 6) Stengärdesgårdar och odlingsrösen underhålls.

### Lövskog

#### Engångsåtgärder:

- 1) Barrträd borttas. Välformade, äldre barrträd med positiv inverkan på landskapsbilden samt enstaka mindre blandbestånd med inslag av barrträd och av betydelse ur viltvårdssynpunkt kan dock bevaras.
- 2) Hyggesavfall samt nedfallna träd och grövre grenar ihopsamlas och läggs i skyddade lägen.

#### Underhållsåtgärder:

- 1) Lövskogsskötsel skall ske genom gallring och røjning, varvid i första hand barrträd borttas, och ädla lövträd och ovanliga buskar gynnas. Skötseln skall ske på ett sådant sätt, att igenväxning med ej önskvärda småplantor och skott i möjligaste mån förhindras och en naturlig, successiv självföryngring av lövträd och buskar kan ske.
- 2) Hyggesavfall samt nedfallna träd och grövre grenar ihopsamlas och läggs i skyddade lägen.

### Barrskog

#### Engångsåtgärder:

- 1) Nedfallna träd och grövre grenar avlägsnas från utsatta lägen, såsom utmed stigar och vägar.

#### Underhållsåtgärder:

- 1) Skogen skall skötas. Därvid bör större slutavverkningar i skogligt syfte undvikas, och lövträd och buskar i största möjliga utsträckning sparas och gynnas. Efter slutavverkning skall en omprövning av markanvändningen ske.
- 2) Grövre hyggesavfall samt nedfallna träd och grövre grenar avlägsnas från utsatta lägen, såsom utmed stigar och vägar.

#### Tomtmark

Tomtmark skall hållas i vårdat skick.

#### D. Detaljbeskrivning och detaljåtgärder

Det planerade naturreservatet har indelats i olika skötselområden, vilka avgränsats på grundval av den i området företagna naturvårdsinventeringen somrarna 1970~71.

Skötselområdenas avgränsning framgår av bilagda karta.

Varje skötselområde har beskrivits med ledning av naturvårdsinventeringen, varefter målet för skötseln samt åtgärder av engångs- och underhållskaraktär angivits. För att nå eller bevara det mål som anges för respektive skötselområde skall skötseln ske i enlighet med de allmänna anvisningarna (II:C) i tillämpliga delar samt med hänsyn till respektive skötselområdes speciella förutsättningar och karaktär. I detaljanvisningarna har åtgärder av allmän karaktär utelämnats. Med anledning härav bör det betonas att detaljåtgärderna bör ses som ett komplement till de allmänna anvisningarna (II:C).

Beträffande sociala anordningar hänvisas till del III.

#### Skötselområde 1

##### Beskrivning:

Naturlig betesmark på sluttningarna ned mot sjöarna Lilla Stakasjön, Stakasjön och Drivsjön, Träd- och buskskikt saknas med undantag för en smal zon längs stränderna. Det gräsdominerande fältskiktet är trivalt, Sjöarna omges av en smal bård med al, björk och videbuskage.

##### Mål:

Betesmark med glest trädsikt av lövträd samt glest buskskikt. Utmed stränderna lövskogsbård.

##### Åtgärd:

Engångsåtgärd: -

Underhållsåtgärd: Successiv föryngring av lövträd och buskar. Betning kan ske även i strandskogen.

#### Skötselområde 2

##### Beskrivning:

Stakasjön med omgivande relativt flack strandskog på organogen grund. Al och björk dominerar med ett särskilt i söder markant inslag även av ask och alm. Ett delvis synnerligen tätt buskskikt av bl a vide, brakved, måbär, hägg och hallon samt sly av al, ask och björk medför, att vissa delar är nästan ogenomträngliga. Lokalt finns torrare partier med inslag av bl a ek, hassel, hagtorn och berberis samt en lundartad örtflora.

##### Mål:

Lövskog. De lundartade partierna utvecklas till hassel-ädellövskog. med en slutenhet som möjliggör en optimal utveckling av den relativt rika floran.

#### Åtgärd:

Engångsåtgärd. Rökning i exponerade lägen utmed allmänna vägen.

Underhållsåtgärd: Frihugning av större ädla lövträd i hassel-ädellövskogen.

#### Skötselområde 3

##### Beskrivning:

Eggbysjön med omgivande smala strandskog av huvudsakligen al. Utmed den västra stranden finns även några mindre, delvis lundartade partier med alm, ask, hassel, måbär, try och olvon. Några öppna gläntor och sluttningar har torrängskaraktär. Ängs- och lundvegetationen hotas dock nu av igenväxning med buskar och aspsly.

##### Mål:

Utmed stranden lövskog. De lundartade partierna utmed sjöns västra strand bibehålls som hassel-ädellövskog.

#### Åtgärd:

Engångsåtgärd: Rökning i exponerade lägen utmed allmänna vägen.

Underhållsåtgärd: Frihugning av större, ädla lövträd i hassel-ädellövskogen.

#### Skötselområde 4

##### Beskrivning:

Svagt undulerande, öppen åkermark med en del odlingsrösen och med en starkt kulturpåverkad flora.

##### Mål:

Öppen åkermark med enstaka lövträd och buskage på eller i anslutning till odlingsrösen.

#### Åtgärd:

Engångsåtgärd: -

Underhållsåtgärd: -

#### Skötselområde 5

##### Beskrivning:

Flack granskog på organogen grund med en mestadels obetydlig markvegetation, Den lilla Dalsjön omges av en smal zon av björk och al. I ett kärrartat björkbestånd väster om Dalsjön växer storrams. Längst i norr vid Vadet finns ett äldre björkbestånd.

##### Mål:

Barrskog med lövinslag. Särskild hänsyn skall tas till det relativt rika fåltskiktet i västra delen, bl a lokalen med storrams. Skyddskappa med rikligare lövinslag mot sjön och angränsande öppna delar. Björkskogen vid Vadet bibehålls.

#### Åtgärd:

Engångsåtgärd:  
Underhållsåtgärd:

### Skötselområde 6

#### Beskrivning:

Relativt flackt, öppet område som i den södra delen intas av sank, tuviga betesmarker med vidsträckta nässelbestånd. Denna del genomsätts av en obetydlig kulle med lundvegetation. Under några enstaka fågelbärsträd finns här en tät buskvegetation av hassel, try, hägg och måbär. Den norra delen intas av åkermark.

#### Mål:

I södra delen betesmark med glest trädskikt av lövträd samt glest buskskikt. I norra delen öppen åkermark.

#### Åtgärd:

Engångsåtgärd: I södra delen röjning och gallring i träd- och buskskikt.

Underhållsåtgärd: I södra delen successiv föryngring av lövträd och buskar vid behov.

### Skötselområde 7

#### Beskrivning:

Naturlig betesmark i ett tilltalande kamelandskap med glest träd- och buskskikt av ek, björk, fågelbär, hassel, nypon, en och hagtorn. De solöppna, torra kullarna och ryggarna hyser en torrbacksflora, medan sänkornas vegetation består av fuktighetskrävande växter.

#### Mål:

Betesmark med glest trädskikt av lövträd samt glest buskskikt.

#### Åtgärd:

Engångsåtgärd: -

Underhållsåtgärd: Successiv föryngring av lövträd och buskar vid behov.

### Skötselområde 8

Beskrivning: Flack, något fuktig mark, som med undantag för enstaka björk-, al- och videbuskage utmed bäcken helt saknar träd och buskar. Södra delen utnyttjas som åker, norra delen som betesmark.

#### Mål:

I södra delen åkermark, i norra delen betesmark med glest trädskikt av lövträd samt glest buskskikt.

#### Åtgärd:

Engångsåtgärd:

Underhållsåtgärd: Successiv föryngring av lövträd och buskar vid behov.

### Skötselområde 9

#### Beskrivning:

Åsnätlandskap, där sänkorna intas av kärrartade partier och ryggar av igenväxande hagmarker. De förra har mer eller mindre täta snår av vide samt än tät markvegetation av fuktighetskrävande gräs- och starrarter.

Åsryggarna, utgör gammal betesmark, som nu genom upphört bete är under stark igenväxning av buskar, sly och särskilt i den östra delen även av gran. Fortfarande utgör

dock lövträd, framför allt ek och fågelbär, ett framträdande inslag i stora delar av området. Buskskiktet består av nypon, måbär, try och en. Fältskiktet innehåller ännu ett flertal för solexponerade områden karaktäristiska arter.

Mål:

Betesmark med glest trädkikt av lövträd samt glest buskskikt.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: Rökning och gallring i träd- och buskskikt.

Underhållsåtgärd: Successiv förnygring av lövträd och buskar vid behov.

Skötselområde 10

Beskrivning:

Kuperat kamelandskap med talrika kullar och ryggar, vilka nu till stor del är kalavverkade och planterade med gran. Kvar finns endast enstaka askar och ekar samt snår av bl a olvon, try, måbär och fågelbär. Mindre delar längst i söder är bevuxna med äldre granskog med för en sådan karaktäristisk markvegetation, medan fältskiktet för övrigt ännu är av lund- eller torrbackskaraktär. Depressionerna intas av björkkärr med videsnår.

Mål:

Barrskog med lövinslag. Skyddskappor mot angränsande öppnare delar.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: -

Underhållsåtgärd: -

Skötselområde 11

Beskrivning:

Till största delen naturlig betesmark i ett öppet, kuperat landskap med talrika kullar och åsryggar.

Mål:

Betesmark med glest trädkikt av lövträd samt glest buskskikt.

Åtgärd:

Engångsåtgärd:

Underhållsåtgärd: Successiv förnygring av lövträd och buskar vid behov.

Skötselområde 12

Beskrivning:

Kuperat kamelandskap, som till största delen täcks av igenväxande hagmark, där eken spelar en framträdande roll. I trädkiktet ingår dessutom fågelbärsträd, ask och alm samt särskilt i den västligaste delen även gran. Hasseln är rikligt företrädd och bildar i den östra delen en tilltalande hassellund. Av andra förekommande buskar kan måbär och try framhållas. Den södra delen har tidigare delvis varit uppodlad och här anträffas talrika odlingsrösen, mer eller mindre igenvuxna med ek, fågelbär, 'getapel, hägg och hassel. Mellan åsryggarna finns ett björkkärr. I kärrets perifera delar finns videbuskage.

Mål:

Ädellövskog med hassel, i vissa partier övergående i hassellund. I kärret lövskog.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: Frihuggning av enstaka större träd.

Underhållsåtgärd: Betning kan ske.

### Skötselområde 13

#### Beskrivning:

Sjön Skärvalången samt den genom ett smalt sund avskilda Östersjön har en tydlig eutrof karaktär. Bottnen täcks till största delen av organiskt material, men lokalt förekommer sand- eller stenstrand. Goda bottenförhållanden för bad finns vid den långgrunda sandstranden vid Näsbadet. Dessutom är vattenvegetationen här obetydlig till skillnad från de vassrika stränder, som till stor del dominerar i resten av sjön.

#### Mål:

Vid Näsbadet bör igenväxningen med vass och annan strandvegetation förhindras. I övrigt inga direkta naturvårdsåtgärder.

#### Åtgärd:

Engångsåtgärd: -

Underhållsåtgärd: Vid behov vasslätter vid Näsbadet.

### Skötselområde 14

#### Beskrivning:

Skärvalångens östra strandskogar samt några mindre sjöar söder därom, åtskilda av ett antal mestadels låga åsrygggar, som på ett ofta tilltalande sätt bryter av från det i övrigt flacka landskapet på organogen grund. Hela arealen intas av lövskog, som domineras av al och björk i de något sank, låglänta delarna samt av ask, alm och ek på de torrare ryggarna. Björk- och askogen har en trivial flora, delvis av kärrkaraktär. Förutom de ovannämnda trädslagen förekommer här även ett delvis inte obetydligt inslag av alm eller ask. Det mestadels glesa buskskiktet består av brakved, hallon samt vide, det senare främst utmed stränderna.

Åsryggarna t ex norr om Svartsjön och Stora Smedasjön intas av ängslövskog med framför allt ek, alm och ask. Buskskiktet, som består av bl a hassel, är vanligen relativt tätt och slyrikt, men utmed landsvägen i den södra delen har sly och buskar nästan fullständigt borthuggits.

Småsjöarna, som med undantag för en mindre tjärn omedelbart söder om Skärvalången avvattnas genom grävda diken, omges av mer eller mindre täta snår av björk, al och vide.

#### Mål:

Åsryggarna utvecklas till hassel-ädellövskog varvid hänsyn tas till den rika örtfloran. Övriga delar bibehålles som lövskog.

#### Åtgärd:

Engångsåtgärd: Rövning i exponerade lägen utmed allmänna vägen samt för skapande av utblickar mot sjöarna.

Underhållsåtgärd: Frihuggning av större, ädla lövträd i hassel-ädellövskogen.

### Skötselområde 15

#### Beskrivning:

Kuperat lövskogsområde av lundkaraktär med ask, alm och ek i trädskiktet samt hassel, try och måbär i buskskiktet. De mellan åspartierna belägna sänkorna intas av björk, al eller ask med en delvis tät undervegetation av hallon, brakved osv.

Mål:

Åsryggarna utvecklas till hassel-ädellövskog. Sänkorna mellan åspartierna bibehålls som lövskog.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: Rökning och gallring i träd- och buskskikt, i första hand i exponerade lägen.

Underhållsåtgärd: Frihugning av större ädla lövträd i hassel-ädellövskogen.

Skötselområde 16Beskrivning:

Höjentorp samt en österut gående, delvis markant åsrygg, som intas av ädellövskog med ask och alm. I den östra delen av åsen finns även några bokar. Igenväxningen med asksly och rönn är flerstädes avsevärd, trots att ett visst bete förekommer. I buskskiktet anträffas dessutom spridda buskar av hagtorn, olvon och måbär. Fältskiktets sammansättning varierar alltefter betestryck, igenväxningsgrad och solexponering

Mål:

Ädellövskog, varvid hänsyn tas till det rika fältskiktet.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: Rökning och gallring i träd- och buskskikt.

Underhållsåtgärd:

Skötselområde 17Beskrivning:

Två tilltalande åsryggar, som intas av ädellövskog som åtminstone tidigare varit föremål för bete. Förutom den rikligt företrädde asken ingår bl a alm och ek i trädskiktet. Några mindre delar av sluttningarna har lundkaraktär med bl a hassel, medan åsryggarna för övrigt har ett obetydligt buskskikt, även om en viss tendens till slybildning kan skönjas här och var.

Mål:

Ädellövskog, varvid hänsyn tas till det rika fältskiktet.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: Försiktig rökning.

Underhållsåtgärd: -

Skötselområde 18Beskrivning:

Svagt böljande, öppen åker- och betesmark, den senare delvis av torrängskaraktär med enstaka mindre nyponbuskar.

Mål:

Öppen åker- och betesmark.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: -

Underhållsåtgärd:

Skötselområde 19

Beskrivning:

Något fuktig ängsgranskog med enstaka insprängda kärrartade partier med björk, al och lokalt även alm. Det mestadels obetydliga buskskiktet består framför allt av hallon och brakved.

Fältskiktet är trivialt och saknas nästan helt på vissa ytor.

Mål:

Barrskog med lövinslag. Skyddskappor mot angränsande öppnare delar.

Åtgärd:

Engångsåtgärd:

Underhållsåtgärd:

Skötselområde 20Beskrivning:

Åskomplex, bestående av en långsträckt, kullig åsrygg från Lilla Djurgården förbi Hulängen och vidare rakt söderut samt en tvärs väster om Dikartorp. En stor del av arealen upptas av åker och kultiverad betesmark med en trivial, kulturpräglad vegetation. De mellanliggande partierna består huvudsakligen av ängslövskog, som i den västra delen är under stark igenväxning med gran (delvis planterad) och lövsly. I den östra, ännu betade delen är hagmarkskaraktären relativt välbevarad med bl a fågelbär, ek och alm i trädskiktet samt bl a hassel, try, olvon, måbär och nypon i buskskiktet. De av buskar och träd slutna delarna har en rik örtflora.

Mål:

Öppen åkermark samt betesmark med enstaka lövträd och buskar eller mindre hasselädellövskogsbestånd, huvudsakligen i branter.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: Røjning och gallring i träd- och buskskikt. Frihuggning av ädla lövträd.

Underhållsåtgärd: Successiv föryngring av lövträd och buskar vid behov. Upprepade røjningar i träd- och buskskikt för att bibehålla den erhållna slutenheten.

Skötselområde 21Beskrivning:

Sjöarna Stora och Lilla Lötasjön med omgivande kärrartade partier, som övertväras och omges av delvis markanta åsryggar med snåriga, igenvuxna hagmarker. Stora och Lilla Lötasjön omges av ett tätt vegetationsbälte. Kärren har en skiftande karaktär, alltifrån nästan träd- och buskfria starrkärr i väster till med björk, al, vide och lokalt även tall kraftigt igenvuxna partier i öster.

Enstaka rikkärrsväxter finns representerade, bl a ag, som förekommer norr om Lilla Lötasjön. Åsryggarna intas av tidigare hagmark med glest växande ek, fågelbär, alm m m. Betet har nu upphört, vilket medfört en snabb igenväxning. Buskskiktet av lövsly, måbär, olvon, try, nypon, getapel, hallon och hagtorn är här flerstädes så tätt, att framkomligheten försvåras. Här och där har även granen börjat tränga in. Dessa starkt igenvuxna delar hyser ännu en relativt rik markflora, där torrängsarter lever kvar. Andra delar har en mer lundartad flora.

Mål:

Kärrens nuvarande karaktär bibehålls. Övriga delar ädellövskog.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: Rökning i ädellövskogsområdena. Frihuggning av större lövträd i exponerade lägen.

Underhållsåtgärd: Rökning i träd och buskskikt vid behov samt borttagande av uppkommande barrträd. Igenväxning av de öppna kärren förhindras.

### Skötselområde 22

#### Beskrivning:

Delvis terrassformad sluttning mot väster med lövskog i de branta sluttningsszonerna och kultiverad betesmark på de flackare ytorna däremellan. Ställvis finns även öppen åkermark. De öppna betesmarkerna har en trivial, starkt kulturpåverkad flora. I den norra delen finns talrika odlingsrösen och i öster även en stengärdesgård. Dessa har en påväxt av bl a fågelbär, rönn, hägg, hagtorn, nypon och hallon. Samtliga betesmarker utgöres av tidigare åkermark.

De mellanliggande partierna består av relativt svagt betade hagmarker, där trots bete en viss igenväxning kan skönjas. Där hagmarkskaraktären är bäst bevarad, främst i den östra delen, finns glest växande fågelbärsträd, ask, rönn, hägg, en och nyponbuskage med ett gräsdominant fältskikt. I de mer igenväxta delarna tillkommer bl a måbär, olvon och getapel i de övre vegetationsskikten, medan fältskiktet vanligen är söndertrampat av boskap och därför obetydligt. Här och var finns gläntor med en något rikare vegetation, delvis av torrängskaraktär.

#### Mål:

Öppen åkermark samt betesmark med glest trädskikt av ädla lövträd samt glest buskskikt, eller i de brantaste delarna relativt sluten ädellövskog med relativt glest buskskikt.

#### Åtgärd:

Engångsåtgärd: Rökning och gallring i träd- och buskskikt.

Underhållsåtgärd: Successiv föryngring av enstaka lövträd och buskar framför allt på eller i anslutning till odlingsrösen och stengärdesgårdar i områdets norra del samt i de brantare delarna. Betning kan ske i hela området.

### Skötselområde 23

#### Beskrivning:

Kuperat kamelandskap väster om Oljegården med talrika kullar och åsryggar, som intas av hårt betade hagmarker samt öppna betesmarker, som tidigare varit åker. De senare har en starkt kulturpräglad vegetation. På odlingsrösen växer snår av rönn, björk, måbär och getapel. Vissa åkrar brukas. Den största delen intas dock av hårt betade hagmarker med glest växande träd och buskar, såsom fågelbär, ask, nypon och en. Mindre partier täcks av slutna bestånd av asp, ask, högvuxen en eller nyponsnår. Fältskiktet är på grund av det kraftiga betetrycket obetydligt och trivialt. Vegetationens sammansättning och odlingsrösen i hagmarkerna tyder på att även stora delar av dessa tidigare har brukats som åker.

#### Mål:

Öppen åkermark samt betesmark med enstaka lövträd och buskage på eller i anslutning till odlingsrösen.

#### Åtgärd:

Engångsåtgärd: Frihuggning av enstaka lövträd och buskage på eller i anslutning till odlingsrösen.

Underhållsåtgärd: Successiv föryngring av enstaka lövträd och buskar på eller i anslutning till odlingsrösen.

#### Skötselområde 24

##### Beskrivning

Kuperat kamellandskap, som förutom några mindre åkrar längst i söder intas av hagmarker. Vid Stora Lötasjön har hagmarken övergått i sluten lövskog. På åsryggen norr om Dikartorp har betet upphört, varigenom en delvis kraftig igenväxning av lövsly, gran och buskar ägt rum. I övriga delar har hagmarkskaraktären bevarats genom ett ännu pågående bete. Ek, fågelbärsträd, ask och i väster även gran ingår i det mestadels glesa trädsiktet. Spridda nyponsnår och enbuskar utgör flerstädes ett framträdande inslag, men här och var finns även nästan slutna buskage av ovannämnda buskar samt hagtorn, olvon, getapel, måbär, try m m. Fältsiktet är av torrängskaraktär. Odlingsrösen samt florans sammansättning tyder på en relativt stark kulturpåverkan eventuellt genom tidigare odling.

##### Mål:

I söder öppen åkermark. Vid Stora Lötasjön lövskog. I övriga delar betesmark med glest trädsikt av lövträd samt glest busksikt.

##### Åtgärd:

Engångsåtgärd: Röjning och gallring i träd- och busksikt. Frihuggning av enstaka lövträd och buskage på eller i anslutning till odlingsrösen.

Underhållsåtgärd: Successiv föryngring av enstaka lövträd och buskar vid behov framförallt på eller i anslutning till odlingsrösen. Betning kan ske i hela området.

#### Skötselområde 25

##### Beskrivning:

Lågt strandparti vid Skärvalången. I området finns en sandstrand (Näsbadet), medan underlaget för övrigt utgöres av organogena jordar. En gles björkskog finns i området.

##### Mål:

Gles lövskog med öppna gläntor, särskilt vid Näsbadet.

##### Åtgärd:

Engångsåtgärd: -

Underhållsåtgärd: Slåtter för att förhindra igenväxning av högvuxen markvegetation.

#### Skötselområde 26

##### Beskrivning:

Hårt betad, blockrik sluttning med spridda nyponbuskage. Det gräsdominanta fältsiktet har en kulturpåverkad vegetation med ett visst inslag av torrbacksväxter.

##### Mål:

Betesmark med glest busksikt.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: -

Underhållsåtgärd: -

Skötselområde 27Beskrivning:

Låga delvis sankta partier utmed nordvästra stranden av Skärvalången. Underlaget utgöres av organogena jordar. Al och björk dominerar strandskogen som i söder delvis antar kärrkaraktär. I buskskiktet ingår bl a vide, brakved, albuskage samt smågranar. Fältskiktet utgöres av fuktighetskrävande örter.

Mål:

Lövskog.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: Rökning och gallring i träd- och buskskikt i exponerade lägen utmed sjöstranden och den allmänna vägen.

Underhållsåtgärd: -

Skötselområde 28Beskrivning:

Betesmark i norr av samma karaktär som skötselområde 26, i söder kultiverad samt utan stenblock och nyponbuskar.

Mål:

Betesmark med glest buskskikt.

Åtgärd:

Engångsåtgärd:

Underhållsåtgärd: -

Skötselområde 29Beskrivning:

Plana fuktängar på organogen grund, som genomsätts av några kullar och ryggar uppbyggda av isälvmaterial. Träd- och buskskiktet inskränker sig till enstaka ek och fågelbärsträd med snår av nypon och hagtorn på åspartierna samt al- och björkskog med inslag av videbuskage längs stränderna. Fuktängarnas fältskikt domineras av gräs. De torrare kullarna och ryggarna intas av torrängsvegetation. Större delen av området betas.

Mål:

Betesmark med glest trädskikt av lövträd samt glest buskskikt. Utmed stranden lövskogsbård.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: Rökning och gallring i träd- och buskskikt, framförallt längs stränderna.

Underhållsåtgärd: Successiv förnygring av enstaka lövträd och buskar vid behov. Betning kan ske även i strandskogen.

### Skötselområde 30

#### Beskrivning:

Undulerande beteshage med glest växande ek, lind, rönn och hägg. Buskskiktet består av nyponsnår och enstaka hagtornsbuskar.

#### Mål:

Betesmark med glest trädsikt av lövträd samt glest busksikt.

#### Åtgärd:

Engångsåtgärd: -

Underhållsåtgärd: Successiv föryngring av enstaka lövträd och buskar vid behov.

### Skötselområde 31

#### Beskrivning:

Delvis sank björkskog med trivial markvegetation på organogen grund. Några mindre partier har mossekaraktär med ett betydande inslag av tall i trädsiktet,

#### Mål:

I partierna med mossekaraktär torde inga direkta naturvårdsåtgärder behöva vidtagas. För övrigt lövskog.

#### Åtgärd:

Engångsåtgärd: -

Underhållsåtgärd: -

### Skötselområde 32

#### Beskrivning:

Öppen, relativt flack åker- och betesmark.

#### Mål:

Öppen åker- och betesmark.

#### Åtgärd:

Engångsåtgärd: -

Underhållsåtgärd:

### Skötselområde 33

#### Beskrivning:

Öppen, kultiverad betesmark, som tidigare varit åker.

#### Mål:

Öppen betesmark.

#### Åtgärd:

Engångsåtgärd:

Underhållsåtgärd:

### Skötselområde 34

Beskrivning: Hästhagssjön omges av en sank strand uppbyggd av vitmossor och med en för myrgölar karaktäristisk strandvegetation. De omgivande myrpartierna utgöres dels av björkkärr dels av tallmossar.

Mål:

Inga direkta naturvårdsåtgärder torde behöva vidtagas.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: -

Underhållsåtgärd:

Skötselområde 35

Beskrivning: Sluttning mot söder, vars nedre del utgöres av naturlig betesmark med enstaka ask, hägg, hagtorn och nyponsnår samt en trivial markflora med torrängsinslag. De högre partierna intas av kultiverad betesmark med en starkt kulturpåverkad flora.

Mål:

Betesmark med glest trädkikt av lövträd samt glest buskskikt i den nedre delen och öppen betesmark i den övre delen.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: -

Underhållsåtgärd: Successiv föryngring av enstaka lövträd och buskar vid behov i den nedre delen.

Skötselområde 36

Beskrivning: Öppen, svagt kuperad åkermark.

Mål: Öppen åkermark.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: -

Underhållsåtgärd: -

Skötselområde 37

Beskrivning:

Småkuperad lövskog Med al och björk i de fuktiga sänkorna och utmed stränderna samt med ask och alm på de torrare kullarna. Sänkornas al-björkskog har delvis kärrkaraktär. Betydligt yppigare vegetation har ädellövskogen med dess delvis täta buskskikt av hassel, hagtorn, måbär och lövsly.

Mål:

De torra kullarna utvecklas till hassel-ädellövskog varvid hänsyn tas till den rika vegetationen, De fuktiga sänkorna samt strandpartierna bibehålles som lövskog.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: Rökning och gallring i träd- och buskskikt inom hela området. Vid gallringen främjas utsikten mot sjön.

Underhållsåtgärd: I ädellövskogen upprepade röjningar i hasseln för att bibehålla den erhållna slutenheten.

#### Skötselområde 38

##### Beskrivning:

Grönsjön och de öster därom belägna, mer eller mindre kärrartade björk- och alskogarna på organogen grund. Grönsjön samt den lilla Rudesjön omges av ett bälte med vass och högstarrarter samt videsnår. Rudesjön avvattnas genom ett grävt dike till Grönsjön. Alkärr intar betydande arealer, men avbryts bitvis av nästan ren björkskog. Denna har ett tätt buskskikt av hallon, rönn och björksly med en obetydlig och trivial undervegetation.

##### Mål:

Lövskog.

##### Åtgärd:

Engångsåtgärd: Röjning och gallring i träd- och buskskikt i exponerade lägen utmed den allmänna vägen.

Underhållsåtgärd: -

#### Skötselområde 39

##### Beskrivning:

I områdets mitt finns resterna av Magnus de la Gardies slott och park. Av slottet, som ödelades av brand 1722, återstår nu nästan enbart några källarvalv. Den nu förvuxna naturparken har ett trädskikt av alm, lind och ask samt enstaka bok. Under ett vanligen obetydligt buskskikt av try, olvon och ungalm finns en yppig, örtrik markvegetation. Särskilt i anslutning till slottsruinen finner man även en hel del förvildade växter. I de mer perifert belägna delarna övergår naturparken i en mer opåverkad ängslövskog med ädla lövträd och med en rik undervegetation. I trädskiktet dominerar alm eller i de fuktigare delarna ask. I det glesa buskskiktet ingår hassel, try och olvon.

##### Mål:

I den norra delen betesmark med glest trädskikt av lövträd samt glest buskskikt. Övriga delar bibehålles som ädellövskog, varvid hänsyn tas till den rika vegetationen.

##### Åtgärd:

Engångsåtgärd: Lätt röjning i buskskiktet. Ur säkerhetssynpunkt skall en undersökning av valven ske innan allmänheten leds in.

Underhållsåtgärd: Röjning i träd- och buskskikt vid behov, varvid största försiktighet iaktas då det gäller resterna av den tidigare slottsträdgården. Successiv föryngring av enstaka lövträd och buskar vid behov. Skötseln av trädbestånd och lövträdsföryngring på själva slottsmurarna och i deras närmaste omgivning, samt inom området för den gamla trädgården och parken bör ske genom en sammanvägning av antikvariska och dendrologiska synpunkter. Kvalificerad expertis anlitas.

#### Skötselområde 40

##### Beskrivning:

Sjöarna Stallsjön, Kappsäcken, Officershatten samt den med Ormsjön förbundna Ängasjön med omgivande flacka skogar på organogen grund. Relativt tät granskog med

ett trivialt och obetydligt fältskikt intar stora arealer. Endast runt sjöarnas stränder och längst västerut förekommer lövträd, i synnerhet björk och al.

Mål:

Barrskog med lövinslag. Skyddskappor med rikligare lövinslag omkring sjöarna samt mot angränsande öppnare delar, speciellt i områdets västra delar mot Höjentorps naturpark.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: -

Underhållsåtgärd: -

Skötselområde 41

Beskrivning:

Av isälvsmaterial uppbyggd kulle, som intas av relativt lågvuxen alm-ask-skog med en tät buskvegetation av rönn, brakved, try, getapel samt snår av ask och ek. Fältskiktet är rikt.

Mål:

Ädellövskog. Särskild hänsyn tas till det rika fältskiktet.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: Rövning och gallring i buskskiktet.

Underhållsåtgärd: Vid ingrepp i träd- och buskskikt åstadkoms en slutenhet som möjliggör en optimal utveckling av det rika fältskiktet.

Skötselområde 42

Beskrivning:

Småkuperad lövskog, som betas i den västra delen. Ek, ask och alm dominerar trädskiktet, men lokalt finns även en del björk, al eller gran. De obetade delarna har ett tätt buskskikt, där förutom sly av ovannämnda trädslag även ingår brakved, måbär och rönn. Övriga delar har endast spridda buskar av hagtorn eller try. Fältskiktet är, särskilt i de igenbuskade delarna, relativt trivialt.

Mål:

Ädellövskog.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: Rövning och gallring i träd- och buskskikt framförallt i de obetade delarna.

Underhållsåtgärd: Betning kan ske.

Skötselområde 43

Beskrivning:

Kalhygge, tidigare barrskog, där en höjdrygg i öst-västlig riktning spelar en framträdande roll. Vegetationen utgöres av enstaka ask, alm, rönn och hassel.

Mål:

Barrskog med lövinslag. Rikligare inslag av lövträd utmed strövstigen samt omkring sjöarna.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: Rökning utmed strövstigen samt i exponerade lägen utmed sjöarna, varvid ädellövträd särskilt gynnas.

Underhållsåtgärd: -

Skötselområde 44

Beskrivning:

Sluttning som intas av med gran och lövsly mer eller mindre igenväxt lövskog med ek, ask och hassel med en trivial markvegetation.

Mål:

Hassel-ädellövskog.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: Försiktig rökning.

Underhållsåtgärd: -

Skötselområde 45

Beskrivning:

Vidsträckta hyggen planterade med gran. Fältskiktet är trivialt i synnerhet i de av björksly och hallon igenväxta delarna. Guckusko förekommer inom området.

Mål:

Barrskog med lövinslag. Skyddskappor med rikligare lövinslag mot vägar och angränsande öppnare delar. Särskild hänsyn tas till guckuskoförekomsten.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: -

Underhållsåtgärd: Områdena med guckusko skall hindras från att växa igen med lövsly, gran etc genom upprepade rökningar.

Skötselområde 46

Beskrivning:

I stort sett plan åkermark, som sträcker sig fram till den smala strandskogen utmed Östersjön och Vagnsjön. Al och björk dominerar strandskogen, men i den nordöstra delen finns även inslag av ek och alm. Fältskiktet är trivialt.

Mål:

Lövskog utmed stränderna. I övriga delar öppen åkermark.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: Rökning av strandskogen i från väg exponerade lägen. Frihuggning av enstaka, större, ädla lövträd.

Underhållsåtgärd: Utsikten mot sjön främjas vid ingrepp i strandskogen.

Skötselområde 47

Beskrivning:

Flack, delvis kärrartad al-björkskog på organogen grund med mer eller mindre täta snår av rönn, brakved och hallon. Fältskiktet är trivialt.

Mål:

Lövskog.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: Rökning i buskskiktet i exponerade lägen utmed vägar samt för skapande av utblickar mot sjöarna.

Underhållsåtgärd: -

Skötselområde 48Beskrivning:

Tre markanta kullar, som intas av ängslövskog med ek, lönn och ask i trädskiktet och måbär i buskskiktet.

Mål:

Skogen på kullarna utvecklas till ädellövskog, varvid hänsyn tas till den relativt rika markvegetationen. I sänkorna bibehålles lövskogen.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: Rökning och gallring i träd- och buskskikt inom hela området.

Frihuggning av enstaka ädla lövträd i ädellövskogen.

Underhållsåtgärd: -

Skötselområde 49Beskrivning:

Plan eller svagt undulerande åkermark.

Mål:

Öppen åkermark.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: -

Underhållsåtgärd: -

Skötselområde 50Beskrivning:

Plan, något sumpig al-björkskog med inslag av bl a alm och asp. Delvis täta snår av rönn, hägg och lövsly gör skogen nästan ogenomtränglig.

Mål:

Lövskog.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: Försiktig rökning och gallring i träd- och buskskikt.

Underhållsåtgärd: -

Skötselområde 51

Beskrivning:

Ormsjön samt den med denna sammanhängande Trädgårdssjön, vilka båda har en tydlig eutrof karaktär. Stränderna kantas mestadels av ett smalt vassbälte.

Mål:

Inga direkta naturvårdsåtgärder torde behöva vidtagas för närvarande.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: -

Underhållsåtgärd:

Skötselområde 52Beskrivning:

Något fuktig granskog på i huvudsak organogen grund med ett mestadels obetydligt fältskikt. Utmed Ormsjön finns ställvis även inslag av al och björk med en rikare undervegetation. Här och var finns några låga åspartier med en från omgivningen avvikande vegetation med ek, alm, ask och björk i trädskiktet och hallon, try och måbär i buskskiktet. Granhagstjärn och Skogssjön omges av sank stränder, delvis av gungflykaraktär.

Mål:

Åspartiernas ädellövskog bibehålles, I övriga delar barrskog med lövinslag. Skyddkappor med rikligare lövinslag mot omgivningarna.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: Frihuggning av enstaka ädla lövträd i ädellövskogen.

Underhållsåtgärd:

Skötselområde 53Beskrivning:

Åsrygg, som intas av naturliga betesmarker med en relativt öppen karaktär och typisk hagmarksflora. Trädskiktet inskränker sig till enstaka apel-och fågelbärsträd, huvudsakligen på åsens sluttningar.

Mål:

Betesmark med glest trädskikt av lövträd samt glest buskskikt.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: Försiktig röjning.

Underhållsåtgärd: Röjning och successiv föryngring av lövträd och buskar.

Skötselområde 54Beskrivning:

Plan, något fuktig organogen mark, som genomsetts av en ringformig ås och enstaka mindre åskullar. Större delen täcks av granplanteringar eller granskog med ett särskilt i väster markant inslag av björk och al. På vissa åspartier finns rester av tidigare lundartade ädellövskogar med ek, alm och hassel och en relativt rik vegetation.

Mål:

Slutna bestånd av ädellövs-kog insprängda i barrskog med lövinslag. Skyddskappor med rikligare lövinslag mot omgivningarna.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: Försiktig röjning i ädellövs-kogen.

Underhållsåtgärd: -

Skötselområde 55

Beskrivning:

Kuperat område med markanta åsar och kullar till stor del bevuxet med hassel-ädelövs-kog, här och varmed inslag av gran. Vegetationen är rik. En svag betning sker i lövs-kogen, men igenväxningen av lövsly är trots detta synnerligen kraftig. På ås-krönen finns emellertid ännu öppna ytor med inslag av ängsflora. I vissa delar finns underväxt av gran. På en tvärsnitt i den norra delen finns en relativt öppen, naturlig betesmark med enstaka ask, alm och gran. Längst i väster finns även en mindre åker samt ett björk-alkärr.

Mål:

Hassel-ädelövs-kog i större delen. På tvärsnitt betesmark med glest träds-kikt av lövträd samt glest busks-kikt. Längst i väster öppen åker samt kärr med lövs-kog.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: Försiktig röjning.

Underhållsåtgärd: Successiv föryngring av enstaka lövträd och buskar i betesmarken på tvärsnitt. Betning kan ske i hela området.

Skötselområde 56

Beskrivning:

Två åsrester samt mellanliggande strandparti vid Vagnsjön, vilket intas av en smal al-björkzon med trivial markvegetation. Den norra åsresten intas liksom slutningarna av den södra av före detta kultiverad betesmark. Den södra åsrestens krön utgör en direkt fortsättning av de relativt flacka åkrarna vid Holmen.

Mål:

Öppen åkermark på den södra åsresten. Utmed stränderna lövs-kogsbård. I övriga delar betesmark med glest träds-kikt av lövträd samt glest busks-kikt.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: -

Underhållsåtgärd: Successiv föryngring av enstaka lövträd och buskar. Betning kan ske även i strands-kogen.

Skötselområde 57

Beskrivning:

Vagnsjön, en relativt stor, eutrof sjö med öppen vattenspegel och ett flerstädes tätt bälte av vass och säv längs stränderna. Sjön, som är starkt kalkhaltig, har på flera ställen en relativt fast botten av kalksand.

Mål:

Inga direkta naturvårdsåtgärder torde behöva vidtagas för närvarande.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: -

Underhållsåtgärd: -

Skötselområde 58

Beskrivning:

Starkt kuperat åsnätlandskap, som mestadels intas av en synnerligen tilltalande lundvegetation med ädla lövträd framförallt ek, hasselbuketter samt en örtrik markflora. Lundvegetationen avbryts av talrika öppna partier med en särskilt i väster artrik ängsflora. I de östra delarna intas gläntorna av naturlig, delvis före detta kultiverad betesmark med en artfattigare flora av torrängskaraktär. Även några mindre partier med åker och kultiverad betesmark finns i den södra delen.

Myrvegetation av skiftande karaktär finns i några lågt liggande partier. Vid Vagnsjön intas således några mindre avsnitt av alkärr, och längst i öster finns även ett obetydligt fattigkärr bevuxet med björk. Söder om skötselområde 62 finns ett vitmosskärr, delvis av högmossekaraktär, med en från omgivningarna starkt avvikande vegetation. Trädskiktet utgöres här av småbjörk och enstaka tall.

Mål:

I den södra delen öppen åkermark och betesmark med glest trädskikt av lövträd samt glest buskskikt. Övriga delar bibehålles som hassel-ädellövskog, varvid hänsyn tas till den delvis rika floran. Åkermarken hindras från alltför kraftig igenväxning,

Åtgärd:

Engångsåtgärd: Rökning och gallring i träd- och buskskikt. Frihuggning av enstaka större, ädla lövträd i hassel-ädellövskogen.

Underhållsåtgärd: Rökning i träd- och buskskikt. Successiv förnygring av enstaka lövträd och buskar i hassel-ädellövskogen samt i de östra delarna. Betning kan ske även i lövskogen.

Skötselområde 59

Beskrivning:

Igenväxande före detta hjortronmyr av högmosseslag men utan tydlig lagg. Vegetationen uppvisar flertalet av de för högmossar karaktäristiska arterna.

Mål:

Inga direkta naturvårdsåtgärder torde behöva vidtagas för närvarande.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: -

Underhållsåtgärd: -

Skötselområde 60

Beskrivning:

Tilltalande, kuperat landskap, som intas av öppen före detta ängsmark, vilken nu är föremål för en svag betning. Vegetationen utgöres av spridda hasselbuketter och en

artrik ängsflora. På en markant kulle i de centrala delarna finns en röjd hassellund med artrik lundflora,

Mål:

Kullen i områdets centrala del bibehålles som lundartad ädellövskog med rikligt med hassel. Övriga delar ädellövskog med glest träd- och buskskikt och stora gläntor.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: -

Underhållsåtgärd: Betning kan ske i hela området.

Skötselområde 61

Beskrivning:

Plack, något sumpig skog på organogen grund med några obetydliga höjdryggar, t ex norr om Grytan. Största delen intas av ren björksumpskog med en trivial undervegetation. I den södra delen förekommer även ställvis en hel del gran och väster om Kätteln även tall. Väster om Kätteln finns ett litet myrparti med för mossar karaktäristisk växtlighet. Myren, som är delvis gungflyartad, omges av en smal zon av björk. Den ovan nämnda, obetydliga höjdryggen norr om Grytan intas av lindskog.

Mål:

Höjdryggen norr om Grytan bibehålles som ädellövskog. Myren lämnas orörd. Övriga delar utvecklas till lövskog.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: Försiktig röjning i av allmänheten besökta delar samt i exponerade lägen utmed allmän väg, vid utsiktspunkter etc. Frihuggning av enstaka större ädla lövträd i ädellövskogen.

Underhållsåtgärd: -

Skötselområde 62

Beskrivning:

Tilltalande åsnätlandskap, som i nordöst, vid Drottningkullen, intas av nästan parkartade delar, vars fåltskikt nu genom alltför tidig slåtter utarmats och närmast kan karaktäriseras som en ren gräsmatta. Övriga, mer lundartade delar, betas och har en rikare örtflora påminnande om skötselområde 58.

Mål:

I nordöstra delen fortsatt årlig slåtter. Den sydvästra delen bibehålles som hassel-ädellövskog, varvid hänsyn tas till den rika floran.

Åtgärd:

Engångsåtgärd:

Underhållsåtgärd: I nordöstra delen årlig slåtter i juli. Successiv förnygring av enstaka lövträd och buskar vid behov i hela området. I hassel-ädellövskogen kan en svag betning ske.

Skötselområde 63

Beskrivning:

Markanta åsryggar som intas av hassellundar i väster och norr samt av betesmarker, delvis av torrängskaraktär i öster. Dessa betesmarker har delvis tidigare varit kultiverade, men en viss invandring av torrängselement tycks nu äga rum. Övriga delar domineras av enstaka apel- och fågelbärsträd samt en hel del en- och nyponbuskar. Även i den östra delen finns några mindre partier med lundvegetation.

Mål:

Områdets västra och norra delar bibehålles som hassel-ädellövskog. I övriga delar öppen betesmark med glest trädsikt av lövträd samt glest busksikt.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: -

Underhållsåtgärd: Rökning i träd- och busksikt vid behov. Successiv förnygring av enstaka lövträd och buskar inom hela området.

Skötselområde 64

Beskrivning:

Sumpig al-björkskog, delvis kärrartad med trivial markflora. Kosjön omges av gungflyartade stränder uppbyggda av vitmossor. Utmed vägen öppen betesmark.

Mål:

Lövskog, utom i de vägnära delarna som bibehålles som öppen betesmark.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: Försiktig rökning.

Underhållsåtgärd: -

Skötselområde 65

Beskrivning:

I nordost flack organogen mark, som mot sydväst övergår i några mindre åsbildningar. De flacka delarna är bevuxna med ängsgranskog med inslag av björk, rönn m m. Denna avbryts av några björkkärddrog, isbildningarna har tidigare varit relativt öppna, men är nu under igenväxning med lövskog och delvis även planterad gran.

Mål:

I lövskogspartierna lövskog, i övrigt barrskog med lövinslag. Skyddskappor med rikligare lövinslag omkring granbestånden.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: -

Underhållsåtgärd: -

Skötselområde 66

Beskrivning:

Relativt flacka åker- och betesmarker, huvudsakligen på organogen grund och med en starkt kulturpåverkad vegetation.

Mål:

Öppen åker- och betesmark.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: -

Underhållsåtgärd: -

Skötselområde 67Beskrivning:

Åsbildningar, bestående av en långsträckt markant rygg med ett flertal åscentra samt några mindre sidoåsar. Betesmarkerna dominerar, men även åkrar och några mindre lövskogspartier ingår i vegetationsmosaiken.

De öppna betesmarkerna intas vanligen av torrängsvegetation. Vissa delar med en starkare kulturpåverkad flora utgöres av tidigare eller i vissa fall ännu kultiverad betesmark.

De obetydliga lövskogspartierna utgöres dels av ren björkskog med en synnerligen trivial markflora, dels av en örtrikare ängslövskog med ädellövträd och hasselbuketter. Längst i söder finns vidare en hel del al med inblandning av ädla lövträd.

Mål:

Öppen betesmark på åsarna. Mindre delar åkermark. Övriga delar bibehålles som lövskog.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: Røjning och gallring i träd- och buskskiktet i lövskogen. Frihuggning av enstaka, större ädla lövträd.

Underhållsåtgärd: Betning kan ske i hela området.

Skötselområde 68Beskrivning:

Till största delen ängsgranskog på plan, organogen mark. I granskogen finns några obetydliga björkkärr, av vilka flertalet är utdikade eller igenväxta med lövsly och har en relativt trivial vegetation. I den centrala delen finns dock ett botaniskt intressant, öppet extremrikkärr med en synnerligen rik förekomst av kärrknipprot.

Mål:

Barrskog med lövinslag. Skyddskappor med rikligare lövinslag mot omgivningarna. Extremrikkärret hålls öppet.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: -

Underhållsåtgärd: Igenväxning av kärren förhindras genom återkommande røjningar av invandrande träd och buskar.

Skötselområde 69Beskrivning:

Relativt kuperat, öppet kamelandskap, där en hög åsrygg i nord-sydlig riktning dominerar landskapsbilden. Området intas av en mosaikartad vegetation med kärr i depressionerna och relativt öppen torrängsvegetation ställvis avbruten av lundfragment på kullarna och ryggarna.

Större delen av området betas, vilket i viss mån medfört, att den naturliga vegetationen har utarmats. Den ursprungliga floran är bäst bevarad på den höga åsryggens norra del.

Denna intas på den östra sidan huvudsakligen av öppen betesmark med ett glest bestånd av en, nypon, några rönnar, aplar, almar och hasselbuskar samt i söder några små tallar. Fältskiktet är rikt med torrängsväxter. På detta åspartis kanter mot norr och väster förekommer mer slutna lundpartier med alm, vildapel, björk, asp, ek, lind, oxel, hassel, hagtorn och enstaka skogskornell. Ett flertal fornminnen finns på höjderna. Väster om åsryggen utfylls depressionerna av plana kärr eller betesmarker på organogen grund. Dessa är vanligen öppna och har en trivial vegetation. Ställvis bryts de öppna ytorna av enstaka videbuskage eller mindre bestånd av björk och al.

Mål:

Betesmark med glest trädskikt av lövträd samt glest buskskikt, varvid hänsyn tas till den rika vegetationen. Enstaka mindre bestånd av ädellövskog.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: Frihuggning av enstaka större, ädla lövträd. Enstaka bestånd av ädellövskog kan sparas.

Underhållsåtgärd: Successiv föryngring av enstaka lövträd och buskar vid behov.

Skötselområde 70

Beskrivning:

Till övervägande delen öppna åker- och betesmarker i ett relativt kuperat landskap. Några fornminnen finns i de södra delarna.

Mål:

Öppen åkermark och betesmark med enstaka större, ädla lövträd.

Åtgärd:

Engångsåtgärd:

Underhållsåtgärd:

Skötselområde 71

Beskrivning:

Sjöarna Måsjön och Gårdssjön med mellanliggande, dikade partier på huvudsakligen organogen grund. Måsjön har en stor öppen klarvattenyta och omges av en smal bård av vass och sjösäv. Gårdssjöns vattenyta täcks nästan helt av flytbladsvegetation. Även denna sjö kantas av en smal vassbård.

På de mellanliggande partierna dominerar mer eller mindre fuktig sumpskog med huvudsakligen björk i trädskiktet.

Mål:

Lövskog.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: Försiktig röjning för att få utblickar mot sjöarna från de av allmänheten mest frekventerade delarna.

Underhållsåtgärd: -

Skötselområde 72

Beskrivning:

Brant sluttning, som till stor del täcks av tät ädellövskog med alm och ek i trädsiktet och vårväxter i det rika fältsiktet.

Mål:

Ädellövskog, varvid hänsyn tas till det relativt rika fältsiktet.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: Försiktig röjning och gallring i träd- och busksikt. Frihugning av enstaka större ädla lövträd.

Underhållsåtgärd: -

Skötselområde 73

Beskrivning:

Björksumpskog, i de centrala delarna övergående i kärrmark, på organogen grund. Vegetationen är trivial. Några mindre åsryggår når in i de perifera delarna, där mineraljordar blir alltmer förhärskande. Dessa delar intas av lundvegetation med inslag av ädla lövträd samt en hel del hassel. Vårörterna är relativt rikligt representerade i fältsiktet.

Mål:

De mindre åsryggarna bibehålls som hassel-ädellövskog, varvid hänsyn tas till det rika fältsiktet. I övriga delar lövskog.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: Frihugning av enstaka, större, ädla lövträd i hassel-ädellövskogen.

Underhållsåtgärd: I hassel-ädellövskogen gynnas uppkommen föryngring av ädla lövträd.

Skötselområde 74

Beskrivning:

Öppen åker på en markant bred åsrygg.

Mål

Åkermark.

Åtgärd:

Engångsåtgärd:

Underhållsåtgärd:

Skötselområde 71

Beskrivning:

Flack åkermark mellan Gårdssjön och Tåsjön.

Mål

Öppen åkermark.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: -

Underhållsåtgärd: -

### Skötselområde 76

Beskrivning: Svagt kuperad, öppen åkermark.

Mål:

Öppen åkermark.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: -

Underhållsåtgärd: -

### Skötselområde 77

Beskrivning:

Småkuperad betesmark, f d åker, som mot söder övergår i en markant brant.

Vegetationen är starkt kulturpåverkad, men en viss invandring av torrängsarter är märkbar.

Mål:

Öppen betesmark.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: -

Underhållsåtgärd:

### Skötselområde 78

Beskrivning:

Lågt liggande, sankt skogsparti med gran med rikligt inslag av björk och al.

Mål:

Barrskog med lövinslag. Skyddskappor med rikligare lövinslag mot omgivningarna.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: -

Underhållsåtgärd: -

### Skötselområde 79

Beskrivning:

Sjöarna Tåsjön och Kusen med omgivande flacka partier på organogen grund. Sjöarna uppvisar öppna vattenytor, och endast i en smal bård utmed stränderna finns nämnvärd vegetation. Vid Tåsjöns östra strand samt vid Kusens norra och södra stränder finns rikkärr. De organogena jordarna i sjöarnas omgivningar intas av sumpbjörkskog med inslag av al, sälg och ställvis även gran. I buskskiktet ingår brakved, rönn, hallon m m samt särskilt i den östra delen sly av björk, sälg, al m m.

Mål:

Rikkärrspartier hålls öppna. I övriga delar lövskog.

Åtgärd:

Engångsåtgärd: Rökning och gallring i träd- och buskskikt i exponerade lägen utmed allmänna vägen samt i anslutning till rikkärren.

Underhållsåtgärd: I och omkring rikkärren förhindras igenväxning med vass, sly etc genom upprepade rökningar.

#### Skötselområde 80

##### Beskrivning:

Relativt kuperat kamelandskap med en åsrygg i ost-västlig riktning i den södra delen samt en från denna mot norr utgående åsrygg. Dessa åsar har en markant form med ett flertal högre åscentra och enstaka välutbildade åsgropar. De mellanliggande, lägre delarna är flackare, delvis belägna på organogen grund och med enstaka låga uppstickande gruskullar. I den norra delen är Stora Långhässlasjön belägen.

Åsryggarna och kullarna intas till övervägande delen av naturlig betesmark med ängsflora. Vanligen är denna av torrängskaraktär med enstaka fågelbärsträd, oxel eller ask i trädskiktet samt en och nypon i buskskiktet. Torrängsvegetationen övergår norrut i mer slutna ängslövskogar, på åsslutningarna delvis av lundkaraktär. De ädla lövträden är här rikligt företrädade, och bland buskarna märks bl a hassel och hagtorn. De lägre liggande partierna utgöres till övervägande delen av kultiverad betesmark på f d åkermark. Vegetationen är starkt kulturpåverkad, men en invandring av torrängsarter är tydligt märkbar i de torrare delarna.

Stora Långhässlasjön omges av delvis kärrartade partier med björk, al och videsnår i de högre vegetationsskikten. Sjön avvattnas genom ett dike mot sydväst, vilket passerar ett kärrparti med en mindre vattenspegel i centrum. Kärrret omges av björksumpskog.

##### Mål:

Betesmark med glest trädskikt av lövträd samt glest buskskikt. Mot norr mer sluten ädellövskog, delvis av lundkaraktär.

##### Åtgärd:

Engångsåtgärd: -

Underhållsåtgärd: Successiv föryngring av enstaka lövträd och buskar. På åsslutningarna gynnas föryngring av ädla lövträd. Betning kan ske även i lövskogen.

#### Skötselområde 81

##### Beskrivning:

Den nu igenvuxna Lilla Långhässlasjön utgöres av ett sankt starrkärr med en del videbuskage samt från kanterna inkommande björk och al.

##### Mål:

Igenväxning av starrkärret förhindras.

##### Åtgärd:

Engångsåtgärd: -

Underhållsåtgärd: Rökning i träd- och buskskikt vid behov framförallt av björk, al och videbuskar. Betning kan ske.

#### Skötselområde 82

##### Beskrivning:

Relativt flackt område utmed riksväg 49. Organogena jordar dominerar, men mellan Tåsjön och Kusen finns ett mindre åsparti. I anslutning till sjöarna finns betade hagmarker med björk, asp och ask i trädskiktet och hassel i buskskiktet. Övriga delar utgöres av öppna, delvis igenväxande betesmarker samt öppen åkermark.

#### Mål:

I de sjönära delarna betesmark med glest träd- och buskskikt. I övriga delar öppen åker- och betesmark.

#### Åtgärd:

Engångsåtgärd: Försiktig röjning.

Underhållsåtgärd: Röjning samt successiv föryngring av enstaka ädellövträd och hassel.

### III. FRILUFTSANORDNINGAR

#### A. Allmän målsättning

I enlighet med det planerade naturreservatets syfte (se I:A) skall allmänheten beredas möjlighet till friluftsliv i detsamma.

Ett markområdes värde för rörligt friluftsliv är i hög grad beroende av hur det öppnas och inrättas för att ta emot besökarna. Därmed avses såväl information som olika typer av anordningar, t ex väg- och stigsystem, rast- och parkeringsplatser och sanitära anordningar. Vid lokalisering och anläggande av friluftsanordningar är det väsentligt att hänsyn tas till rådande naturförhållanden så att attraktiva partier blir tillgängliga samtidigt som andra mer känsliga partier undviks. Där en lokalisering på grund av speciella förhållanden måste ske till förhållandevis känsliga terrängavsnitt, måste förebyggande åtgärder vidtagas för att eliminera skadeverkningarna.

Friluftsanordningarna bör ges hög prioriteringsgrad.

#### B. Information och friluftsanordningar

Parkeringsplatser skall anordnas enligt bilagda karta efter samråd med vägförvaltningen samt underhållas vid behov. Dessa ingår ej i vägområdet och bekostas således ej av vägförvaltningen vare sig vad gäller utförande eller drift.

Vandringsleder skall anläggas enligt bilagda karta. Utmärkning skall ske enligt svensk standard och spångning skall utföras över alla fuktiga partier. Stängselgenomgångar anordnas i lämplig omfattning. Ledmarkeringar, spänger och stängselgenomgångar skall underhållas vid behov, och lederna i övrigt hållas i ett sådant skick, att framkomligheten ej försvåras.

Toaletter skall anordnas vid Näsbadet och de större parkeringsplatserna. Latrinkärl skall omhändertas genom avtal med kommunen.

Sopkärl skall utsättas vid Näsbadet och samtliga parkeringsplatser. Sopor skall omhändertas genom avtal med kommunen.

Informationsskyltar enligt svensk standard och naturvårdsverkets anvisningar skall uppsättas vid Näsbadet och parkeringsplatserna. Skyltarna skall underhållas vid behov,

Vägvisning och ledmarkeringar skall anordnas där sådana erfordras samt utföras enligt svensk standard och naturvårdsverkets anvisningar. Vägvisare och ledmarkeringar skall underhållas vid behov.

Gränsmarkering skall utföras enligt svensk standard och naturvårdsverkets anvisningar och skall underhållas vid behov.

Badplats finns vid Näsbadet. Befintliga lekanordningar, omklädningsrum, bryggor m m vid denna underhålls av Skara kommun.

#### IV ANSVARSFÖRDELNING

I det planerade naturreservatet skall till övervägande delen bedrivas fortsatt traditionell skötsel enligt denna skötselplan i första hand genom markägarens försorg. När markägaren/brukaren på grund av särskilda skäl ej har möjlighet att själv bedriva sådan skötsel och förvaltaren påfordrar dess utförande enligt denna skötselplan åligger det förvaltaren att ta upp förhandling med markägaren angående dess utförande. Därvid skall i första hand eftersträvas en lösning, som ger markägaren/brukaren möjlighet att ombesörja en fortsatt traditionell skötsel. Låter detta sig ej göra äger förvaltaren rätt att efter samråd med markägaren utföra skötseln enligt denna skötselplan. Utnyttjar förvaltaren därvid sin rätt att låta bruka mark, som enligt skötselplan skall vara åker eller betesmark, skall skälig arrendeavgift utgå. Vid tvist om storleken härav skall ärendet hänskjutas till avgörande av länets arrendenämnd såsom skiljenämnd.

Underlåter markägaren/brukaren att utan särskilda skäl utföra traditionell skötsel enligt denna skötselplan äger förvaltaren rätt att efter samråd med markägaren utföra sådan skötsel.

Då åtgärder utöver traditionell skötsel ej sker genom markägarens försorg och förvaltaren påfordrar dess utförande enligt denna skötselplan, åligger det förvaltaren att ta upp förhandling med markägaren angående dess utförande. Därvid skall i första hand eftersträvas en lösning, som ger markägaren/brukaren möjlighet att utföra ifrågavarande åtgärder. Låter detta sig ej göra äger förvaltaren rätt att i samråd med markägaren utföra dessa enligt denna skötselplan.

Förvaltaren skall svara för informations- och friluftsanordningar enligt denna plan samt för renhållning inom det planerade naturreservatet till följd av allmänhetens utnyttjande.

Tomtägaren eller tomträttsinnehavaren skall svara för skötseln av tomtmark.

Då förvaltaren utför skötselåtgärder skall, om inte annat överenskommits, kostnaderna härför inte belasta markägaren/ brukaren.

### Ordförklaringar

|                       |                                                                                                                                                 |
|-----------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Betesmark:            | Öppen eller med träd och buskar mer eller mindre slutet mark, som utnyttjas för betning.                                                        |
| Buskskikt:            | Term, som används vid vegetationsbeskrivning och avser buskar samt lågvuxna, unga träd.                                                         |
| Eutrof:               | Näringsrik.                                                                                                                                     |
| Extremrikkärr:        | Kalkrika kärr med en synnerligen artrik och intressant vegetation i vilken bl a åtskilliga orkidéer ingår. Bottenskiktet utgöres av brunmossor. |
| Fattigkärr:           | Kärr med en relativt anspråkslös vegetation. Bottenskiktet utgöres av vitmossor.                                                                |
| Frihuggning:          | Avverkning och röjning omkring träd eller buskage, så att dessa blir friställda utan annan avskärmande vegetation.                              |
| Fältskikt:            | Term, som används vid vegetationsbeskrivning och avser örter, ris, gräs och småplantor av träd och buskar upp till dryg halvmetershöjd.         |
| Föryngring:           | I föreliggande förslag till skötselplan avses med denna term naturlig föryngring, d v s självsådd eller rotskott.                               |
| Gallring:             | Utglesning av skog under tillvaratagande av virke.                                                                                              |
| Hage:                 | Inhägnad, ogödslad betesmark med någon träd- eller buskvegetation.                                                                              |
| Högmosse:             | Välvd mosse, som vanligen omges av en kärrartad s k lagg.                                                                                       |
| Kamelandskap:         | Landskap med oregelbundna kullar och ryggar till övervägande delen uppbyggda av isälvsmaterial.                                                 |
| Kultiverad betesmark: | Betesmark, där man genom markberedning, gödsling eller andra åtgärder sökt förbättra betet.                                                     |
| Kärr:                 | Myrmark, som står under inflytande av från omgivningarna kommande vatten. Kärrs vegetation saknar vanligen ris.                                 |
| Lagg:                 | Våt, kärrartad zon, som vanligen omger s k högmossar.                                                                                           |
| Lund:                 | Förhållandevis tät örtrik lövskog, vanligen med ett betydande inslag av hassel.                                                                 |
| Löväng:               | Mosaik av smådungar med lövskogsvegetation och genom slåtter och röjning vidmakthållna gläntor med ängsvegetation.                              |
| Markstädning:         | Term. som avser bortstädning av på marken nedfallna träd och grenar.                                                                            |

|            |                                                                                                                                                    |
|------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Morän:     | Bergartsmaterial, som transporterats av inlandsisen och avlagrats direkt av denna.                                                                 |
| Mosse:     | Myrmark, som ej står under inflytande av från omgivningarna kommande vatten. I fältskiktet ingår vanligen ris. Bottenskiktet utgöres av vitmossor. |
| Myr:       | Samlingsord för kärr och mossar, d v s våta, sanktorvmarker.                                                                                       |
| Oligotrof: | Näringsfattig.                                                                                                                                     |
| Organogen: | Till övervägande delen bestående av djur- eller växtrester.                                                                                        |
| Rand-:     | Anger att bildningen i fråga uppkommit i direkt anslutning till landisens kant.                                                                    |
| Rikkärr:   | Kärr med en artrik och intressant vegetation. Bottenskiktet saknar vanligen vitmossor.                                                             |
| Röjning:   | Borttagande av unga träd, buskar och sly utan ekonomiskt utbyte.                                                                                   |
| Trädsikt:  | Term, som används vid vegetationsbeskrivning och avser träden.                                                                                     |